

Komend voorjaar gaat er iets ongebruikelijks gebeuren. Alle middelbare scholen in Nederland ontvangen een pakje uit Groningen van Noordhoff Uitgevers met daarin een set atlassen voor in de klassen en de mediatheek. Er zit geen acceptgirokaart bij. Dat is niet omdat Noordhoff ineens een charitatieve instelling is geworden; zo goed gaat het niet in de uitgeverwereld. Het gebeurt omdat het ministerie van LNV, de gemeente Rotterdam en Rijkswaterstaat in de buidel hebben getast om deze gift mogelijk te maken. Het is ook niet zomaar een atlas, het gaat om *de atlas van Neerlands trots: de Bosatlas van Nederland Waterland*.

De Atlas van Neerlands Trots

Nederlanders en het water. We zien het als onze aartsvijand en onze beste vriend. Buitenlanders uit hun bewondering voor onze relatie met het water, en vrijwel steeds is er verbazing over hoe we dat toch voor elkaar krijgen, leven in eeuwige strijd met het water. We leerden dat al op school, en wie het boek leest *Als de wereld vergaat, ga ik naar Nederland – de vaderlandse geschiedenis in 40 uitspraken en meer* van Jan Blokker jr., ziet dat die strijd al eeuwen als typisch Nederlands wordt herkend en gebruikt, c.q. 'vermarkt'. Het is een *unique selling point* geworden van Nederland, de Nederlanders en de Nederlandse bedrijvigheid.

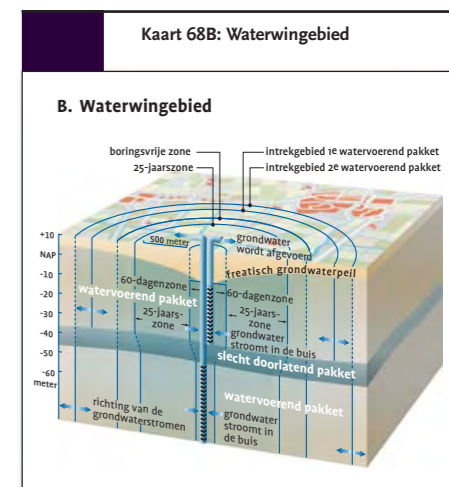
Dus als je een atlas over dit onderwerp maakt, wordt het al gauw een bijzondere: Z.K.H. de Prins van Oranje schrijft een inspirerend voorwoord, de overheden, kennisinstellingen en bedrijven staan in de rij om mee te werken en mee te betalen, waardoor je de atlas kunt verkopen tegen de zeer lage prijs van €24,95 – voor een prachtige uitgave van meer dan 100 pagina's. Je kunt bovendien zonder blikken of blozen een persbericht schrijven met de ronkende tekst: 'Nederland is een waterland. De helden uit onze vaderlandse geschiedenis strenden tegen het water, onze economie kan niet zonder havens en rivieren, en recreëren doen we aan de Noordzeekust, op de Friese meren of een Waddeneiland. Geen wonder dat ons land uitblinkt in het ontwikkelen en toepassen van kennis over water, of het nu gaat om veiligheid of gezondheid, om dijkenbouw of zuiverings-technologie, om energieopslag of ecologie, om het voorkomen van wateroverlast of het verbeteren van de waterkwaliteit.'

De strijd tegen het water is een *unique selling point* van Nederland

Het bovenstaande is niet bedoeld als kritiek op de *Bosatlas van Nederland Waterland*. Het is eerder bewondering voor de aanpak van uitgever Noordhoff en samensteller en eindredacteur Henk Leenaers en zijn bureau Lijn43. Deze combinatie bracht ons al eerder de *Bosatlas van Ondergronds Nederland*, in opzet en uitwerking vergelijkbaar met de *Waterland-atlas*.

Veel tekst

De *Bosatlas van Nederland Waterland* bevat acht hoofdstukken: 1: Geschiedenis, 2: Cultuur en recreatie, 3: Economie, 4: Klimaatverandering en veiligheid, 5: Watermanagement, 6: Gezondheid en milieu, 7: Water in het landschap, en ten slotte 8: Water in de stad. Deze hoofdstukindeling werkt over het algemeen goed, al is het soms niet helemaal duidelijk waar je bepaalde onderwerpen moet verwachten. Kaarten en tekst over de Deltawerken zijn bijvoorbeeld verdeeld over de hoofdstukken 1 (Geschiedenis) en 4 (Klimaatverandering en veiligheid). De Hollandse waterlinie zou misschien net zo goed passen in het hoofdstuk Geschiedenis, als in Cultuur en Recreatie (en kan misschien zelfs bij Veiligheid in hoofdstuk 4). De atlas bevat relatief veel tekst, zeker vergeleken met de traditionele *Grote Bosatlas*. Maar daarnaast zijn er natuurlijk veel, heel veel kaarten. Al lijkt de vermelding in het persbericht van 'meer dan 300 waterkaarten' me wat overdreven, in een snelle inventarisatie kwam ik tot zo'n 150 kaarten, een stuk of 60 grafieken en iets van 65 *infographics*. Zulke dwarsdoorsneden, procesdiagrammen en dergelijke zijn een medium waar Noordhoff traditioneel niet zo veel mee deed. Het feit dat ze in *Nederland Waterland* en *Ondergronds Nederland* veel meer gebruikt worden hangt vermoedelijk samen met de constatering van samensteller Henk Leenaers dat 'de onderwerpen zijn aangedragen door de sponsors'. Die tekenden klaarblijkelijk ook voor de bijbehorende beelden, wat dan wel af en toe leidt tot informatie die iets te weinig op de gebruiker is afgestemd. Zo zien we in figuur 68 B: Waterwingebied

een behoorlijk ingewikkelde doorsnede, die maar deels in de tekst wordt uitgelegd. Wat bijvoorbeeld het vermeldde 'freatisch grondwaterpeil' is, blijft onduidelijk.

Koffietafelboek

Logischerwijs vinden we een aantal kaarten en grafieken terug die ook in de *Bosatlas van Ondergronds Nederland* voorkomen. Immers, de behandelde onderwerpen en de dataleveranciers overlappen elkaar deels. Soms wordt precies dezelfde kaart gebruikt, soms ook een behoorlijk afwijkende weergave. Dat laatste gebeurt bijvoorbeeld bij Verzilting in het hoofdstuk Watermanagement. Kaart 6a, Zout grondwater is dezelfde als kaart 25A in de *Bosatlas van Ondergronds Nederland* (die daar Verzilting heet), maar de verbeelding van Zoute kwel (respectievelijk in 64D en 25C) is heel anders, terwijl de gegevens in beide gevallen van dezelfde instituten komen.

Net als in de *Bosatlas van Ondergronds Nederland* en eerder al de *Bosatlas van Nederland* begint elk hoofdstuk met een grote luchtfoto van Karel Tomei. Ook hier is de toegevoegde waarde groot; de atlas wordt meteen een soort koffietafelboek, waar ook niet-cartografen met genoeg doorheen bladeren. Neem de *spread* waarmee hoofdstuk 3 (Economie) opent: een vervreemdende

weergave waarbij de dekken van de binnenvaartschepen een kaart op zich lijken te vormen, met abstracte lijn- en puntsymbolen.

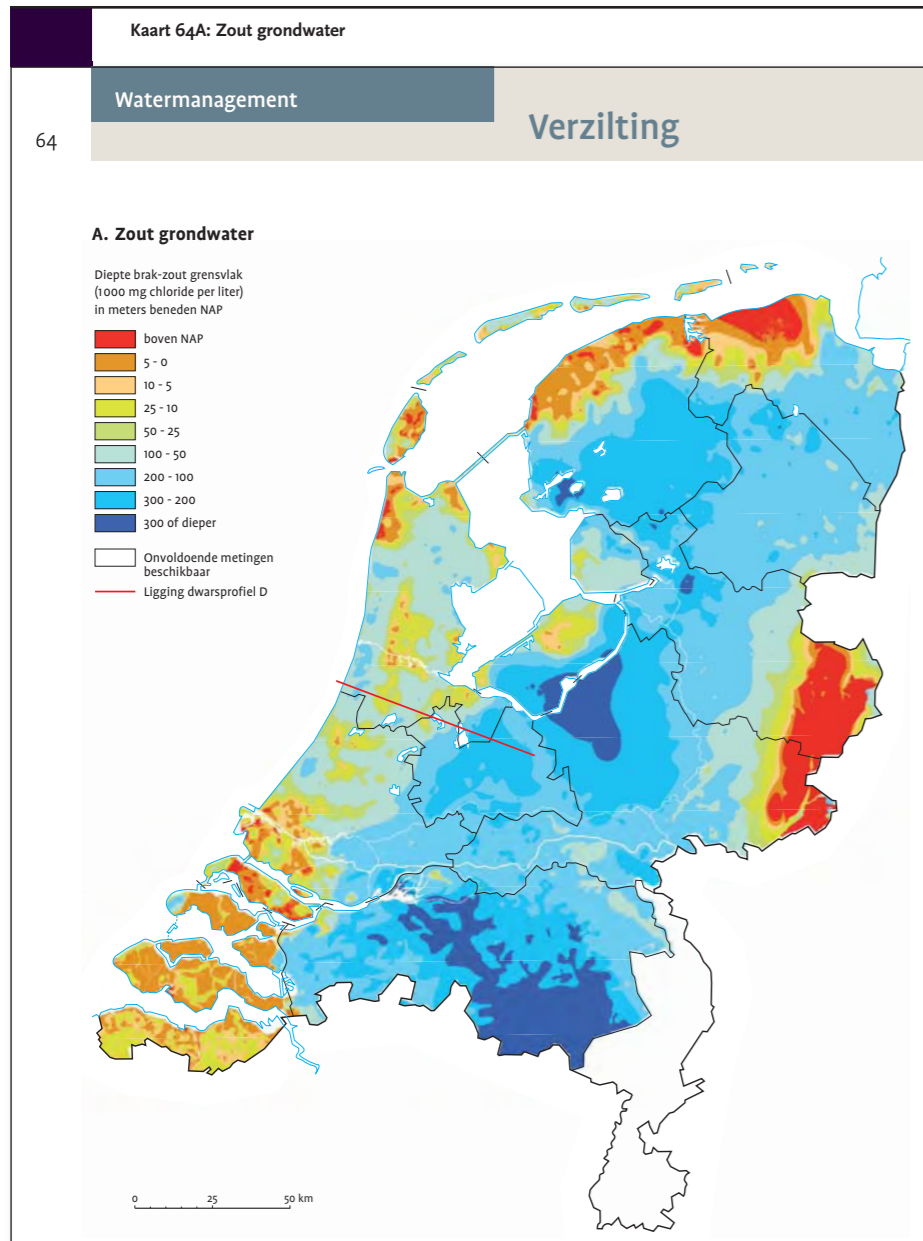
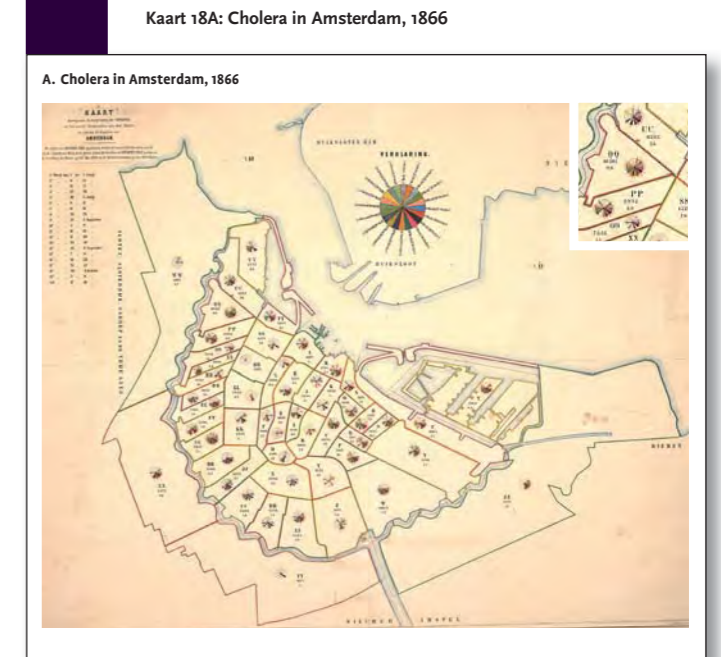
Oude kaarten

Net als in elke atlas kun je, als je maar nauwkeurig zoekt, in *Nederland Waterland* foutjes ontdekken. Zo moet het legendabijchrift in kaart 29A Jachthavens natuurlijk 'aantal ligplaatsen' zijn en niet 'aantal jachthavens' (100.000 stuks!). Storender is het nogal slordige gebruik van *facsimiles* van oude kaar-

ten. Deze zijn soms zo sterk verkleind dat de inhoud onleesbaar is. Opname van de kaart over Cholera in Amsterdam is dan bijvoorbeeld tamelijk zinloos. En veelal is de weergave incompleet, zonder legenda, waardoor de toegevoegde waarde van de oude kaarten klein is. Dit is helaas op meerdere plaatsen in de atlas het geval.

Rotterdam

Zoals in *Ondergronds Nederland* het laatste hoofdstuk op de stad gericht is, en informatie

over Amsterdam domineert, zo is in *Nederland Waterland* het laatste onderwerp Water in de stad, maar dit keer staat Rotterdam centraal. Voor vrijwel alle onderwerpen in dit hoofdstuk is geput uit informatie over Rotterdam en omgeving. Vreemd genoeg heeft geen ervan betrekking op de havens van Rotterdam. Die komen wel aan bod in het economische hoofdstuk, met bijvoorbeeld een mooie kaart van de wereldwijde goederenimport naar Rotterdam.

Alles bij elkaar geeft de *Bosatlas van Nederland Waterland* een prachtig overzicht, en vormt een uitstekende bron van lesmateriaal voor het aardrijkskundeonderwijs. De vrijgevigheid van Noordhoff en zijn sponsors naar de scholen is dan ook zeer welkom, want zoals hoogleraar onderwijsgeografie Joop van Schee opmerkte: 'omdat water een van de belangrijkste onderwerpen is in de eindexamenprogramma's (...) is deze atlas onmisbaar voor docenten en scholieren'.

Alles bij elkaar is de *Bosatlas van Nederland Waterland* een fraai product geworden, dat zonder meer de eretitel *Atlas van Neerlands Trots* verdient.

De *Bosatlas van Nederland Waterland*, Noordhoff Uitgevers, Groningen, 24 x 34 cm, 104 pagina's, gebonden, €24,95.

www.bosatlasvannederlandwaterland.nl

